

เทศน์เช้า วันที่ ๑๗ พฤษภาคม ๒๕๕๗

พระอาจารย์สงบ มนฺตฺสฺนฺโต

ณ วัดป่าสันติพุทธาราม (วัดป่าเขาแดงใหญ่) ต.หนองกวาง อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

นี่ฟังธรรมะเนาะ ธรรมะ เห็นใหม่ ความเกิดเป็นมนุษย์ เราเกิดเป็นมนุษย์นะ เกิดเป็นมนุษย์แสนยาก เพราะการเกิดเป็นมนุษย์เป็นอริยทรัพย์ เกิดเป็นมนุษย์เพราะมีมนุษย์สมบัติถึงได้เกิดมาเป็นมนุษย์ เวลาเกิดเป็นมนุษย์ทุกข์ๆ ยากๆ เรายังทุกข์ๆ ยากๆ ใ้บุญญาเกิด เกิดมาแล้ว อุดมสมบูรณ์ของคนๆ นั้น คนนั้นเขาสร้างบุญของเขา มา ถ้าเราเกิดมาปากกัดตีนถีบเราก็เกิดมา เราก็เกิดมาเป็นมนุษย์เหมือนกัน มนุษย์ก็มีธาตุ ๔ และขันธ ๕ มีอาการ ๓๒ เหมือนกัน ถ้ามีเหมือนกันนะเราจะน้อยเนื้อต่ำใจไปไหนล่ะ?

การเกิดเป็นมนุษย์เสมอภาคกัน องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบอกว่าการเกิดนี้ การเกิดเป็นมนุษย์ ในการเวียนว่ายตายเกิดในวัฏฏะนี้ไม่มีจิตดวงใดเลยไม่เป็นเครื่องเป็นญาติกัน ไม่ภพชาติใดก็ภพชาติหนึ่งเราต้องเป็นเครื่องเป็นญาติกัน เพราะว่าการเวียนว่ายตายเกิดนี้ไม่มีต้น ไม่มีปลาย นี่การ ไม่มีต้น ไม่มีปลายมันเกิดเสมอภาคกัน คนเกิดมาเสมอภาคกัน โดยธรรม เพราะมีปากมีท้องเหมือนกัน ต้องหาอยู่หากินเหมือนกัน

นี่ก็เหมือนกัน เราเกิดมามีธาตุ ๔ ขันธ ๕ เหมือนกัน ถ้ามีธาตุ ๔ ขันธ ๕ เหมือนกัน เวลาเรากระทบเย็นร้อนอ่อนแข็งเสมอภาค ความกระทบเย็นร้อนอ่อนแข็งนี้เสมอภาค ทุกคนกระทบได้เหมือนกันทั้งนั้นแหละ แต่ แต่มันก็มีกรรม มีกรรม เห็นใหม่ บางคนเกิดมามีโรค ภูมิแพ้ มีโรคต่างๆ มันกระทบแล้วมันเกี่ยวกับเรื่องร่างกาย เพราะร่างกายมันเจ็บไข้ได้ป่วย ความเจ็บไข้ได้ป่วยอันนี้ นี่เราไม่เสมอภาคกันตรงนี้ไง

เราไม่เสมอภาคกันด้วยที่เจ็บไข้ได้ป่วย ความเจ็บไข้ได้ป่วยมันมีสิ่งใดล่ะ? มันก็เรื่องเกี่ยวกับ หัวใจด้วยเพราะความรู้สึก โดยความรู้สึก ความรู้สึกที่คนละเอียดละมุนละไม การกระทบกระทบเพื่อนต่างๆ การกระทบต่างๆ เขาก็คุมของเขาได้ แต่ถ้าคนหยาบๆ เวลากระทบสิ่งใด ก็ทนสิ่งนั้นไม่ได้ อันนั้นมันคืออะไรล่ะ? มันคือความชอบ ความชอบและความไม่ชอบ บุญและ

บาป บุญและบาปของคนเรามันแตกต่างกัน จริตนิสัยของคนไม่เหมือนกัน ถ้าจริตนิสัยคนไม่เหมือนกัน ใหม่ๆ ที่เกิดเหมือนกัน เกิดเป็นมนุษย์เหมือนกัน เราเสมอกัน เราเป็นญาติกัน โดยธรรมชาติ

เราเป็นญาติกันโดยธรรมชาติ เราเสมอภาคกันโดยความกระทบเย็นร้อนอ่อนแอแข็ง เย็นร้อนอ่อนแอแข็งมันก็มีเรื่องกรรม เรื่องกรรมคือเรื่องภูมิแพ้ เรื่องสิ่งที่ธาตุชั้นมัณฑิแพ้ สิ่งใดที่เราได้รับสิ่งนั้นไม่ได้ เพราะถ้าคนอื่นเขากระทบเขาก็ไม่เห็นเดือดร้อนเลย ทำไมเราไปรับสิ่งนั้น ทำไมเราเจ็บไข้ได้ป่วยล่ะ? ความเจ็บไข้ได้ป่วยมันเป็นเรื่องเวรเรื่องกรรม เรื่องเวรเรื่องกรรมหมายความว่ามันเป็นตามข้อเท็จจริง แต่มันก็มีความรู้สึกอันนั้นเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย แต่ถ้าความชอบและไม่ชอบนี้มันเรื่องของกิเลสแล้ว

ความชอบหรือไม่ชอบทำไมเขาชอบล่ะ? ทำไมเย็นร้อนอ่อนแอแข็งที่เขาได้รับนั้นเขาได้รับรู้เป็นวิทยาศาสตร์ เขาได้รับรู้ด้วยสติปัญญา เขาได้รับรู้ด้วยบริหารจัดการของเขา ทำไมเราได้รับรู้เย็นร้อนอ่อนแอแข็ง ทำไมเราไปวุ่นวายกับเขา ทำไมเราไปทุกข์ยากกับเขา ทำไมหัวใจเรามันโหลเลขขนาดนี้ ถ้าโหลเลขขนาดนี้พึงธรรมๆ พึงธรรมเพื่อเหตุนี้ไง คนเราเกิดมามีกายกับใจ กายกับใจ เวลาเกิดมาเป็นมนุษย์มีร่างกายเหมือนกัน ร่างกายเหมือนกันเพราะเราเกิดมาเสมอภาคกันโดยความเป็นมนุษย์ แต่ว่าจิตใจมันไม่เหมือนกัน

จิตใจไม่เหมือนกัน นี่จิตใจที่สูง จิตใจที่มีคุณงามความดี มันมีแต่เรื่องเสียสละ เห็นอกเห็นใจเขาไปหมด เราเห็นอกเห็นใจเขา เราเมตตาเขา ใหม่ๆ ที่เราก็อทุกข์ยาก เราก็อาบเหงื่อต่างน้ำอยู่นี้ เราก็อยังสงสารเขาอยู่ สงสารเขาที่ว่าเขามีร่างกายเหมือนเรา แต่จิตใจเขาไม่คิดเหมือนเราไง เราก็อมีร่างกายเหมือนเขา เราทุกข์ยากกว่าเขา เราต้องปากกัดตีนถีบหาอยู่หากินของเรา แต่เราก็อยังสงสารเขาๆ เขามีเงินมีทอง เขามีความสุขสมบูรณ์ของเขา แต่ทำไมเขามีความทุกข์ในใจของเขา

นี่มันต่างกัน เขามีความร่ำรวย เขามีความอุดมสมบูรณ์ของเขา แต่จิตใจของเขาบกพร่องของเรานี้เราปากกัดตีนถีบ เรามีความทุกข์ความยาก แต่หัวใจของเราสมบูรณ์ของเราขึ้นมา เราจะอยู่ที่ไหน เราจะอยู่โคนไม้ที่ไหนเราก็อมีความสุขของเรา นี่สูงต่ำอยู่ที่หัวใจไง แต่เรื่องการเวียนว่ายตายเกิด ผลของวิญญูๆ นี่เป็นความจริงนะ เป็นความจริง เห็นไหม คนเรามีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย มีกรรมเป็นแดนเกิด มันต้องมีเวียนว่ายตายเกิดไปตามผลของวิญญู เป็นตามผลของเวรของกรรม

ผลของกรรม เราเกิดมาเป็นมนุษย์ เกิดมาพบพุทธศาสนา พุทธศาสนาสอนเรื่องสิ่งใดล่ะ? พุทธศาสนาสอนเรื่องสิ่งใด พุทธศาสนาสอนเรื่องอตุตา หิ อตุตโน นาโถ คนเป็นที่พึ่งแห่งตนเอง อังคสมเด็จพะสัมมาสัมพุทธเจ้าเวลาตรัสรู้ ตรัสรู้อยู่ที่โคนต้นโพธิ์นั้น เห็นไหม อยู่ที่โคนต้นโพธิ์ตรัสรู้ในใจของอังคสมเด็จพะสัมมาสัมพุทธเจ้า สัตถา เทวมนุสสานัง สอนได้สามโลกธาตุ นี่สอนด้วยหัวใจของอังคสมเด็จพะสัมมาสัมพุทธเจ้าก่อน ในเมื่อใจนี้มันทะลุปรุโปร่งไปแล้ว การเวียนว่ายตายเกิด ปฏิสนธิจิตก็เวียนว่ายตายเกิดตั้งแต่พรหมลงมา

นี่สามโลกธาตุใครไปเกิด ก็ใจไปเกิด จิตที่เวียนว่ายตายเกิด ถ้าเวียนว่ายตายเกิดจิตมีอวิชา ถ้าจิตมีอวิชามันถึงไปเกิด แล้วเวลาอังคสมเด็จพะสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้ธรรม ทำลายอวิชา ทำลายความไม่รู้ในหัวใจทั้งหมดแล้ว เทวดา อินทร์ พรหมยังไม่รู้เลย นี่เทวดา อินทร์ พรหมต้องมาฟังเทศน์อังคสมเด็จพะสัมมาสัมพุทธเจ้า เขามีความสุข เป็นทิพย์ๆ เป็นทิพย์ก็ต้องตาย เป็นทิพย์ก็ต้องหมดอายุขัยของเขา เขาเวียนว่ายตายเกิดของเขา แล้วเขาทำคุณงามความดีของเขา เขาจะอย่างไร? เขาทำอย่างไร เห็นไหม เขาทำอย่างไร

เวลาฟังเทศน์ของอังคสมเด็จพะสัมมาสัมพุทธเจ้าเรามีกายกับใจ ร่างกายมันบีบคั้นอยู่ ฟังเทศน์ของอังคสมเด็จพะสัมมาสัมพุทธเจ้าก็เปรียบเทียบให้เห็นได้ง่าย แต่เทวดาเขาเป็นทิพย์แล้วว่าเป็นทุกข์ๆ มันทุกข์ที่ไหนล่ะ? ก็มันสมบูรณ์ทั้งหมดมันทุกข์ตรงไหนล่ะ? มันไม่เห็นมีความทุกข์ตรงไหนเลย เทวดา อินทร์ พรหม ทุกข์ตรงไหน มันมีความอุดมสมบูรณ์ มันมีความทุกข์ใจ ความทุกข์มันไม่ได้สมความปรารถนาใจ ถ้ามันสมความปรารถนา นี่ไม่ต้องการสิ้นอายุขัยมันก็ต้องสิ้นใจ

เวลาแสงเวลาสิ่งที่เป็นทิพย์มันเริ่มเจือจางลงเพราะหมดอาหารมันก็จะตาย พอจะตายก็มาตายจากเทวดา อินทร์ พรหม มันก็มาเกิดเป็นมนุษย์ นี่มันสมบูรณ์ไหมล่ะ? มันสมบูรณ์ที่ไหนล่ะ? แล้วใครขาดตกบกพร่องล่ะ? ขาดตกบกพร่องเพราะคุณงามความดีทำแล้วมันถึงไปเกิดเป็นแบบนั้น เวลาตกรอกเวจี นี่มันโคนไฟนรกเผาเผาจนมอดไหม้ไปหมดเลย มันก็ขึ้นมาใหม่อยู่อย่างนั้นแหละเพราะมันเป็นเรื่องของกรรม มันไม่จบไม่สิ้น จนกว่ากรรมนั้นจะสิ้นไป นี่ผลของการเวียนว่ายตายเกิด มาฟังอังคสมเด็จพะสัมมาสัมพุทธเจ้าฟังเทศน์อย่างนี้ ฟังเทศน์เพื่อชำระล้างหัวใจของสัตว์โลก

เวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้ธรรมขึ้นมา นี่เราก็เกิดเป็นมนุษย์เหมือนกัน เวลาธรรมะสอนเรา เห็นไหม เราสร้างบุญกุศล เราทำบุญกุศลก็ทำเพื่ออำนาจวาสนาบารมี แต่เวลาจะประพฤติปฏิบัติขึ้นมาหลงตาทำนพุดบ่อยมาก เวลาทำบุญกุศลนี้เป็นบุญกุศล มันก็เหมือนเขื่อนกั้นน้ำนั่นไว้ เวลาถึงที่สุดแล้วนะ เวลาภัยแล้ง เขื่อนสร้างไว้ไม่มีน้ำ น้ำแห้งเลย แล้วเอาน้ำนั้นจะไปทำกสิกรรม ไปทำสิ่งที่สาธารณูปโภคที่ไหนในเมื่อมันไม่มีน้ำ แต่เราทำบุญกุศลขึ้นมา เขื่อนกั้นน้ำไว้ กั้นถึงที่สุดแล้วเวลาจะสิ้นสุดแห่งทุกข์ก็ต้องภาวนาทั้งนั้นแหละ

จะทำมากทำน้อย สิ้นสุดมันก็ต้องถึงอริยสัจ สิ้นสุดการกระทำของเรา ถ้าทำของเราเนี่ยมันเป็นขึ้นมา แล้วเราก็ทำบุญกุศลของเรา เราก็ทำของเราเพื่อเวลาภาวนาแล้วก็ให้มีบุญกุศลส่งเสริมบ้าง เวลาภาวนาขึ้นมาที่หัวทกกันขวิด หัวตก คอตก ทำไมภาวนามันยากเข็ญขนาดนี้ จิปาถะ ภูญาเขาก็สร้างของเขามาเยอะ พอสร้างของเขามาเยอะ เขาทำอะไรเขาก็ประสบความสำเร็จของเขา ของเราเราก็สร้างมาพอประมาณ ถ้าไม่สร้างมาพอประมาณเราจะไม่มีความปัญญาขนาดนี้ คำว่าสติปัญญาขนาดนี้มันคัดเลือก แยกแยะ รู้ถูกรู้ผิด ผิดชอบชั่วดี

คำว่าผิดชอบชั่วดี เห็นไหม สัตว์อาชาไนย สัตว์อาชาไนยมันเรื่องของมัน มันแยกแยะของมัน มันกินแต่หญ้าอ่อนๆ มันกินต้นน้ำ มันไม่กินปลายน้ำ มันไม่ไปกินสิ่งสกปรกโสโครก นั่นคือสัตว์อาชาไนย หัวใจของเราก็เหมือนกัน เลือกระยะของเราเราจะเลือกอะไร? นี่ถ้าเป็นเรื่องของท่าน เรื่องของท่านก็เป็นเรื่องพื้นฐาน ถ้าพื้นฐานคือทาน ศีล ภาวนา ทำก็ทำของเรา ใครไม่ทำล่ะ? คนไม่ทำมันก็ไม่มีความรู้ มันไม่มีสิ่งที่รองรับหัวใจ ถ้ามีรองรับหัวใจ เวลาภาวนาไปเวลามีปัญหาขึ้นมาหนึ่งงนะ แต่ถ้ามันมีอำนาจวาสนาบารมี พอเกิดสิ่งใดนะมันแยกแยะได้เลย อันนี้ไม่ใช่ อันนี้ต้องพิสูจน์ อันนี้ที่มันเป็นนิमित นิमितจริงหรือไม่จริง มันแยกแยะของมันไป

เพราะการรู้การเห็น เห็นจริงไหม? จริง การเห็นจริงๆ นั้นแหละ แต่ความเห็นนั้นไม่จริง ไม่จริงเพราะอะไรล่ะ? ไม่จริงเพราะมันยังสงสัยใจ ไม่จริงเพราะเรายังไม่รู้สิ่งใดคิดสิ่งใดถูกใจ แต่สิ่งที่ปรากฏขึ้น สิ่งที่ปรากฏขึ้นเพราะอำนาจวาสนาของคน คุณคนในเวลาธรรมะเกิดๆ คนที่มีอำนาจวาสนา เวลาภาวนาไปธรรมมันจะตอบสนองตลอดเวลา มีความสงสัยสิ่งใดนี้ธรรมจะตอบ เราแก้ความสงสัยนี้พบบ่อยๆ มันเข้าใจหมดเลย นี่ธรรมะเกิด แล้วเป็นอริยสัจใหม่ล่ะ? เพราะธรรมะเกิด เกิดจากอำนาจวาสนาบารมี แต่เวลาอริยสัจเกิด เกิดจากสติปัญญา สติปัญญาเพราะมีสติ มีการยับยั้งจิตสงบขึ้นมา

จิตมันมีปัญหา ปัญหามันบริหาร บริหารมรรค บริหารสิ่งที่ปัญหามันหมุ่นไป
ภาวนามยปัญญา ปัญญาที่เคลื่อนไปเป็นธรรมจักร จักร เห็นใหม่ มีศีล สมาธิ ปัญญา ปัญญา
เกิดจากสติ เกิดจากสมาธิ ความเป็นสมาธิคือความเป็นเอกภาพ ความเป็นสมาธิมันไม่มีสมุทัยเจือ
ปนเข้ามา ถ้ามีสมุทัยเจือปนเข้ามา มากมันก็เป็นขณิกสมาธิก็ชั่วครู่ชั่วยาม เวลาถ้าสมุทัยมันเจือ
จางมากขึ้นไปมันก็เป็นอุปจารสมาธิ เวลาอุปจารสมาธิถ้ามันเข้าไปสู่จิตของตัวเอง จิตออกรับรู้ ออก
รับรู้อะไร? ออกรับรู้ที่จิตมันโง่ นี่จิตที่มันเสวยอารมณ์ จิตที่มันเกาะเกี่ยวอยู่นี้พิจารณามันก็
ปล่อยวางๆ

ถ้าเป็นอัปนาสมาธิ อัปนาไม่เข้าเป็นเอกเทศเลย นี่สักแต่ทำอะไรไม่ได้เลย เป็น
สมาธิโดยสมบูรณ์ อยู่โดยสมาธิ มันไม่ออกเกี่ยวเนื่องไปกับปัญญา เวลาถอนออกมาจากสมาธิ
มันจะใช้ปัญญาของมันไป นี่ถ้าเกิดสมุทัยมันเบาบางลงมันก็เป็นสมาธิได้ เวลาเป็นสมาธิได้
สมุทัย สมุทัยมันเจือปนเข้ามา มันเจือปนเข้ามาในจิตของเรา ในกำลังของเรา นี่เราพิจารณาไป
เพราะเราจะชำระล้างสมุทัย ทุกข์ควรกำหนด สมุทัยควรละ แล้วละอย่างไรละ? ละอย่างไร เห็น
ใหม่

นี่ที่ว่าธรรมเกิดๆ ธรรมเกิดอยู่ที่อำนาจวาสนาบารมี เวลามันเกิดขึ้นมามันเกิดขึ้นมาเป็น
ข้อความ เกิดขึ้นมาเป็นความตั้งใจจริง เกิดขึ้นมาแล้วมันชำระล้างความสงสัยได้ นั่นธรรมเกิด
จากอำนาจวาสนาบารมี การทำบุญกุศลของเรา การสร้างบุญบารมีมา แต่เวลาชำระล้างกิเลสกัน
จริงๆ มันเกิดจากธรรมจักร เกิดจากมรรค ๘ เกิดจากมรรคโค มรรคโคคือการบริหารจัดการของ
จิต ถ้าจิตมีการบริหารจัดการของมัน จิตสงบขึ้นมาแล้วออกเห็นกาย เห็นเวทนา เห็นจิต เห็น
ธรรมตามความเป็นจริง มันแยกแยะของมัน เห็นใหม่ นี่รู้ดีรู้ชั่วไง

ถ้าคนภาวนาไปมันจะรู้ไง ถ้าจิตไม่เป็นสมาธิเป็นอย่างไร เวลาเป็นสมาธิแล้วมีความสงบ
ระงับอย่างไร แล้วเป็นสมาธิแล้วมันออกจากสมาธิมา กิเลสมันได้ยุบยอบไปบ้างไหม? แต่เวลา
ออกเป็นสมาธิแล้ว ถ้ามันยุบยอบแล้ว พอเป็นสมาธิแล้วเราฝึกหัดใช้ปัญญาของเรา เราสติปัฏ
ฐาน ๔ ไปที่กาย ไปที่เวทนา ไปที่จิต ที่ธรรมพิจารณาของมันไป เวลาพิจารณาไปมันสำรอก มัน
คายของมัน เวลาออกจากสมาธิมา ออกจากใช้ปัญญามามันรู้ของมันนะ นี่ความสะอาดบริสุทธิ์
แตกต่างกัน เราซักผ้าโดยที่ไม่มีสิ่งใดเจือปน ซักด้วยน้ำเปล่าๆ เราซักผ้าไปด้วยสิ่งที่เครื่อง
ซักฟอกทำให้มันสะอาดขึ้นมา

การชักผ้าชักไม่เหมือนกัน ชักผ้าเนื่องก็ประกอบมันแตกต่างกัน จิตที่เขาไปชักฟอกใจมันแตกต่างกัน ถ้าเป็นสมาธิก็คือสมาธิ ถ้าสมาธิเข้าไปสงบระงับ นี่เวลามันออกมามันก็เป็นแบบนี้ แต่ถ้ามันมีปัญหาขึ้นมา ปัญหามันเกิดมาจากไหนล่ะ? ปัญหาเกิดเอง ปัญหาที่นี้ธรรมเกิดในธรรมเกิดนะ ดูโลกสิ เวลาเราได้รางวัลสิ่งใดๆ มา เห็นไหม มันไม่มีเหตุมีผล เราได้รางวัลมาเพราะเขาให้มา แต่ถ้าเราทำมาเอง เราทำมาเอง บริหารจัดการขึ้นมา เราทำขึ้นมา นี้อริยสัจ ถ้าอริยสัจเราเป็นคนทำเอง เราเป็นคนทำเอง เราเป็นคนจัดการเอง เราจะมีความสงสัยไหม? เราจะมีอะไรติดข้องในใจเราไหม? เพราะเราทำของเราเอง

นี่ก็เหมือนกัน ถ้าเป็นสมาธิเราก็เป็นคนทำของเราเอง เวลาเสื่อมมันก็เสื่อมต่อหน้านี้แหละ แต่เวลาเราบริหารจัดการขึ้นมาจนมันมั่นคงขึ้นมา แล้วเราฝึกหัดใช้ปัญญาของเรา ปัญญาที่เราฝึกใช้บ่อยๆ ครั้งเข้า ปัญญาเริ่มต้นก็เป็นปัญญาอบรมสมาธิ ปัญญาการฝึกหัด พอมันเริ่มก้าวเดินได้ มันชำนาญได้ พอชำนาญได้ปัญหามันไปแล้ว พอปัญหามันไป พอมันใช้มากเกินไปเดี๋ยวมันก็เสื่อม พอเสื่อมมันต้องสมาธิเป็นแรงหนุน ถ้าพอมันเสื่อมขึ้นมา เพราะสมุทัยมันเข้ามาเจือปนมากเกินไปมันก็เป็นสัญญา แต่ถ้ามันมีสมาธิเป็นตัวรองรับ เวลามันใช้ปัญญามันขึ้นมามันเป็นสังขาร ความคิด ความปรุง ความแต่งที่มีสัมมาสมาธิ

ปัญญาที่เกิดจากสมาธิมันเป็นมรรค แต่เวลาสมาธิมันเสื่อมลง ฐานที่รองรับมันเบาบางลงเบาบางลงมันก็เป็นสัญญาเพราะมันเป็นความคาดหมายเป็นความจำ เพราะไม่มีตัวสมาธิรองรับคือไม่มีกำลังของเรารองรับ นี่เวลามันเสื่อม เวลาเป็นสมาธิ เวลามันเสื่อมจากสมาธิ เสื่อมจากสมาธิเพราะรักษาไม่ดี ไม่มีสติปัญญารักษาสมาธิให้มันคง เวลาใช้ปัญญาๆ ปัญหานี้เสื่อมเป็นธรรมดาเลย เพราะการฝึกหัด การใช้ไปแล้วมันต้องเหนื่อยอ่อนเป็นธรรมดา เหนื่อยอ่อนเป็นธรรมดามันต้องมีสมาธิเป็นตัวหนุน มันต้องมีสมาธิเป็นที่รองรับ นี่มรรคมันถึงจะเดินไปได้ดีใจ

ถ้ามรรคมันไปได้ดี ได้ดีเพราะอะไรล่ะ? เพราะความล้มลุกคลุกคลานของเราไง เพราะมันผิดพลาดขึ้นมาใช่ไหม เราปฏิบัติอยากให้มันถูกต้องขึ้นมาใช่ไหม ถ้ามันถูกต้องขึ้นมาพิจารณาไป เห็นไหม นี่มรรคญาณมันเกิดขึ้น นี่แก้กิเลสด้วยมรรค มรรคมันจะเกิด ธรรมจักรจักรมันเกิดขึ้นมา เวลาธรรมจักรๆ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแสดงธรรมจักร นั่นเป็นกิริยาในใจขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาเป็นแนวทางของเรา เวลาเราจะประพฤติปฏิบัติขึ้นมา มรรคโคทางอันเอก เราต้องสร้างขึ้นมา แล้วมรรคโคไปสร้างที่ไหนล่ะ?

ถนนหนทาง มรรคเราก็คิดว่าถนนหนทาง บนอากาศ การจรจรบนอากาศ วิหุการบิน เขาเป็นคนกำหนดนะ การจรจรบนอากาศมันยังชนกันเลย เครื่องบินมันยังเข้ามาใกล้กันไม่ได้เลย แล้วนี่เวลามรรคโคททางของใจ ใจมันจะก้าวเดินไป มันจะเข้าไปสิ่งที่มีค่านามธรรม การได้เกิดเป็นมนุษย์ มนุษย์มีกายกับใจ มนุษย์ก็เสมอภาค เย็นร้อนอ่อนแข็งรับรู้โดยธรรมชาติ แต่คนหยาบคนละเอียด แล้วคนภาวนาขึ้นไป นี่เย็นร้อนอ่อนแข็ง สติปัญญามันมี มันจับมาพิจารณาของมัน มันชำระล้าง มันสำรอกมันคายของมันออก นี่สิ่งนี้มันเป็นมรรค เกิดขึ้นจากไหนล่ะ? เกิดขึ้นจากการเป็นมนุษย์ เกิดขึ้นจากมนุษย์พบพุทธศาสนา แล้วออกฝึกหัดค้นคว้าด้วยหัวใจของเรา

เทวดา อินทร์ พรหม มาฟังเทศน์องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็อย่างนี้ มรรคโคททางในใจ นี่นามธรรม กิเลสเป็นนามธรรม เวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเทศนาว่าการเทวดา อินทร์ พรหม สำเร็จเป็นแสนๆ เลย แล้วเราล่ะ? เพราะเทวดาไม่มีร่างกายบีบคั้นนะ เขายังจับทุกข์จับยากได้ เรายังร่างกายบีบคั้นตลอด แล้วความคิดยังบีบคั้นเข้ามาอีก แล้วเราจะทำอย่างไร

ฟังธรรมๆ เพื่อเหตุนี้แหละ เราเกิดเป็นมนุษย์มีศักยภาพ ทรัพย์สมบัติเราก็หาของเรา มา บุญกุศลเราก็หามาเพื่อเป็นผลการรองรับเวียนว่ายตายเกิด แต่ถ้าเราปฏิบัติของเราเราไม่เสียดาย ไม่เสียดายไม่อาลัยอวรณ์ใดๆ ทั้งสิ้น ทำลายทั้งหมดๆ ทำลายภวาสวะ ทำลายฐานที่ตั้งที่กองของบุญกุศล ของอวิชา ของมาร ของสิ่งต่างๆ ที่มันตั้งอยู่บนภวาสวะ ตั้งอยู่บนภพ ทำลายทั้งหมด มันไม่มีที่อยู่ที่อาศัย แล้วเราปลดปล่อย ปล่อยไปจากการทำงานของเรามา ปล่อยไปจากสติปัญญาของเรา เอวัง